

« هدف کلی درس: آشنایی با چگونگی تداوم رسالت پیامبر اکرم (ص) و تبیین این چگونگی »

« خلاصه درس پنجم «امامت، تداوم رسالت» دین و زندگی (۲) پایه یازدهم رشته های ریاضی فیزیک و علوم تجربی »

\* **امامت** ← امام در لغت به معنای پیشوایی و رهبری است، ولی در اصطلاح، نزد شیعیان به معنای جانشینی انسان معصوم به جای پیامبر اکرم است.

\* **در میان مسئولیت های سه گانه رسول خدا (ص)** ← مسئولیت اول، یعنی دریافت و ابلاغ وحی، با ختم نبوت پایان می پذیرد و کتاب قرآن، آخرین کتاب آسمانی است و نیازی به آوردن کتاب جدیدی نیست و دو مسئولیت دیگر « مرجعیت دینی » و « ولایت ظاهری » توسط امامان ادامه می یابد.

\* **آیا می توان گفت که قرآن و پیامبر اسلام (ص) درباره دو مسئولیت « تعلیم و تبیین دین » و « ولایت و حکومت ظاهری سکوت کرده اند؟** زیرا قرآن، هدایتگر مردم در همه امور زندگی است؛ و ممکن نیست نسبت به این دو مسئولیت مهم که به شدت در سرنوشت جامعه اسلامی تأثیرگذار است بی تفاوت باشد. پیامبر اکرم که آگاه ترین مردم نسبت به اهمیت و جایگاه این مسئولیت هاست و نمی تواند از کنار چنین مسئله مهمی با سکوت و بی توجهی بگذرد. در حقیقت، بی توجهی به این مسئله بزرگ، خود دلیلی بر نقض دین اسلام است؛ و این در حالی است که دین اسلام کامل ترین دین الهی است.

\* **آیا می توان گفت دو مسئولیت « مرجعیت دینی و ولایت ظاهری » بعد از رحلت پیامبر اسلام (ص) پایان یافته اند؟**

زیرا گسترش اسلام در نقاط دیگر، ظهور مکاتب و فرقه های مختلف، پیدایش مسائل و مشکلات جدید اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی را به دنبال داشت و نیاز به امام و رهبری که در میان انبوه افکار و عقاید، حقیقت را به مردم نشان دهد و جامعه را آن گونه که پیامبر اداره می کرد، اداره نماید، افزون تر می شد و حکومت و اداره جامعه و تعلیم و تبیین دین، امری تمام شدنی و پایان پذیر نیست و همواره جامعه نیازمند حاکم و معلمی است که بتواند راه رسول خدا (ص) را ادامه دهد و احکام اسلام را اجرا نماید. یعنی رسول اکرم (ص) به فرمان خداوند، با تعیین جانشین، به تداوم تعلیم و تبیین دین و دوام حکومت پس از خود به شکل « امامت » فرمان داده و مانع تعطیلی این دو مسئولیت شده است.

\* **تعیین امام** ← از آنجا که امام همه مسئولیت های پیامبر اکرم جز دریافت و ابلاغ وحی را دارد، بنابراین، باید همان صفات و ویژگی های پیامبر را نیز داشته باشد تا مردم به وی اطمینان کنند و راهنمایی های او را بپذیرند. از جمله این ویژگی ها « عصمت » است. البته تشخیص عصمت برای انسان ها ممکن نیست؛ یعنی انسان ها نمی توانند تشخیص دهند که چه کسی معصوم است و مرتکب هیچ گناهی نمی شود. بنابراین، همان طور که پیامبر از طرف خدا معرفی و معین می شود، تنها خداوند است که می تواند فرد شایسته مقام امامت را معرفی کند و به مردم بشناساند.

معیار ولی و سرپرست مسلمانان را خداوند معرفی کرده و پیامبر اسلام، مصداق آن را حضرت علی (ع) دانسته است. پیامبر اکرم با هدایت و راهنمایی خداوند، حضرت علی و یازده فرزند ایشان را به جانشینی خود معرفی کرده است و آنان عهده دار مسئولیت امامت هستند.

\* **لازمه جانشینی بعد از پیامبر اسلام** ← علم کامل و عصمت از گناه و اشتباه است و رسول خدا این دو ویژگی را دارا بود.

\* **آیات و روایاتی که بر جانشینی امام علی (ع) بعد از پیامبر اکرم (ص) دلالت دارند؟**

(۱) **نزول آیه انذار** ← « وَانذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ » ترجمه: **خویشان نزدیکت را دعوت کن.** (آیه ۲۱۴ شعراء)

حدود سه سال از بعثت گذشته بود که این فرمان از جانب خداوند برای پیامبر اسلام آمد خویشان نزدیکت را انذار کن. برای انجام این دستور، رسول خدا چهل نفر از بزرگان بنی هاشم را دعوت کرد و درباره اسلام با آن ها سخن گفت و آنان را به دین اسلام فرا خواند و از آنان برای ترویج و تبلیغ اسلام، کمک خواست؛ همه مهمانان سکوت کردند و جوابی ندادند، در میان سکوت آنان، امام علی (ع) برخاست و گفت: « من یار و یاور تو خواهم بود، ای رسول خدا » درخواست پیامبر، سه بار مطرح شد و هر بار، همه سکوت کردند و تنها علی (ع) قاطعانه اعلام آمادگی و وفاداری کرد. پس از آن، پیامبر دست آن حضرت را در دست گرفت، بیعت ایشان را پذیرفت و به مهمانان فرمود: « همانا این، برادر من، وصی من و جانشین من در میان شما خواهد بود ».

(۲) **نزول آیه ولایت** ← « إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَ هُمْ رَاكِعُونَ » (آیه ۵۵ مائده)

ترجمه: **همانا ولی شما فقط خدا و رسول (ص) او و کسانی که ایمان آورده اند. همان ایمان آوردگانی که نماز را برپا می دارند و در حال رکوع زکات می دهند.**

با نزول این آیه، رسول خدا دریافت که کسی در رکوع صدقه داده و خداوند قصد معرفی او را دارد؛ با شتاب و در حالی که آیه را می خواند، به مسجد آمد و پرسید: چه کسی در حال رکوع صدقه داده است؟ فقیری که انگشتری در دست داشت، به حضرت علی که در حال نماز بود، اشاره کرد و گفت: این مرد در حال رکوع، انگشتر خود را به من بخشید. مردم که از محتوای آیه با خبر شده بودند، تکبیر گفتند و رسول خدا نیز، ستایش و سپاس خداوند را به

جا آورد. نزول این آیه در چنین شرایطی و اعلام ولایت حضرت علی از جانب رسول خدا، برای آن بود که مردم با چشم ببینند و از زبان پیامبر بشنوند تا امکان مخفی کردن آن نباشد.

**( ۳ ) حدیث جابر ← « یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ ... »**  
ترجمه: ای مؤمنان، از خدا اطاعت کنید و از رسول او و ولی امرتان اطاعت کنید.

هنگامی که این آیه نازل شد، جابر بن عبدالله انصاری نزد رسول خدا آمد و گفت: « یا رسول الله، ما خدا و رسول او را شناخته ایم، لازم است اولی الامر را هم بشناسیم » رسول خدا فرمود: ای جابر، آنان جانشینان من و امامان بعد از من اند. نخستین آنان علی بن ابی طالب و سپس به « ترتیب، حسن بن علی، حسین بن علی، علی بن الحسین، محمد بن علی؛ و تو در هنگام پیری او را خواهی دید و هر وقت او را دیدی، سلام مرا به او برسان. او از نظر مردم پنهان می شود و غیبت طولانی می گردد و فقط افرادی که ایمان راسخ دارند، بر عقیده به او باقی می مانند.

**( ۴ ) حدیث ثقلین ← « اِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ كِتَابَ اللَّهِ وَعِترَتِي أَهْلَ بَيْتِي مَا ان تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا أَبَدًا وَانَّهُمَا لَنْ يَفْتَرَقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ »**  
ترجمه: من در میان شما دو چیز گرانبها به امانت می گذارم: کتاب خدا و عترتم، اهل بیتم را. اگر به این دو تمسک جوید هرگز گمراه نمی شوید و این دو هیچ گاه از هم جدا نمی شوند تا این که کنار حوض کوثر بر من وارد شوند.

« حفظ این حدیث با ترجمه الزامی است »  
با تفکر در این حدیث در می یابیم که همان طور که قرآن و پیامبر از هم جدا نمی شوند، قرآن و اهل بیت نیز همواره با هم اند. و همان طور که قرآن همیشگی است، وجود معصوم نیز در کنار آن همیشگی است. در صورتی مسلمانان گمراه نمی شوند که از قرآن و اهل بیت پیروی کنند و به آن دو تمسک جویند و برای هدایت و سعادت اخروی نمی توان فقط به یکی از دو یادگار پیامبر ( ص ) پیروی کرد و نمی توان برای هدایت و سعادت اخروی، فقط از یکی از دو یادگار پیامبر اسلام پیروی کرد؛ بلکه باید از هر دوی آن ها پیروی نمود.

**( ۵ ) حدیث منزلت ← ( آیات ۲۹ تا ۳۵ طه ) پیامبر اکرم بارها به حضرت علی ( ع ) فرمود: « أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لِأَنْبِيٍّ بَعْدِي »**  
ترجمه: تو برای من به منزله هارون برای موسی هستی؛ جز اینکه بعد از من پیامبری نیست.

وقتی خداوند حضرت موسی ( ع ) را مأمور مبارزه با فرعون کرد، آن حضرت از خداوند خواست که برادرش هارون را مشاور، پشتیبان و شریک در امر هدایت مردم قرار دهد. خداوند درخواست حضرت موسی را پذیرفت و او را مشاور و وزیر وی قرار داد. پیامبر اکرم ( ص ) نیز بارها به حضرت علی ( ع ) فرمود: « تو برای من به منزله هارون برای موسی هستی؛ جز اینکه بعد از من پیامبری نیست. »

**( ۶ ) حدیث غدیر ← « یا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ »**  
( آیه ۶۷ مائده )

ترجمه: ای رسول ( ص )، آن چه از سوی پروردگارت بر تو نازل شده برسان، و اگر چنین نکنی، رسالتش را ادا نکرده ای و خداوند تو را از مردمان حفظ می کند؛ خداوند، کافران را هدایت نمی کند.

پیامبر اسلام ( ص ) در سال دهم هجرت عازم مکه شد تا فریضه حج را به جا آورد. این حج که در آخرین سال زندگی ایشان برگزار شد، به « حَجَّةُ الْبَلَاغِ » و « حَجَّةُ الْوَدَاعِ » مشهور است. در این حج، هزاران نفر شرکت کرده بودند، تا روش انجام دادن اعمال حج را از رسول خدا فراگیرند و حج را با ایشان به جا آورند. پس از برگزاری حج و در مسیر بازگشت به مدینه، در روز هجدهم ماه ذی الحجه، در محلی به نام غدیر خم « آیه ۶۷ مائده » نازل شد و پیامبر در یک سخنرانی مهم امام علی ( ع ) را به عنوان جانشین بعد از خود معرفی کرد.

**\* عصمت ائمه اطهار ←** از آنجا که امام علی ( ع ) و دیگر امامان دو مسئولیت رهبری و مرجعیت دینی مسلمانان را پس از رسول خدا بر عهده دارند، ضروری است که آنان نیز مصون از گناه و خطا باشند، ضرورت داشتن این ویژگی، یکی از دلایل معرفی امام از جانب خداست. در آیاتی از قرآن کریم و سخنان رسول خدا ( ع ) به این مسئله اشاره شده است. یکی از آنها نزول آیه تطهیر است.

**\* آیه تطهیر « إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا »**  
ترجمه: همانا خدا اراده کرده که دور گرداند از شما اهل بیت پلیدی و ناپاکی را و شما را کاملاً پاک و طاهر قرار دهد.

این آیه، تعداد خاصی از خانواده پیامبر اسلام ( ص ) را در بر می گیرد که مقام عصمت دارند و شامل سایر بستگان پیامبر نمی شود.

چون این تعداد خاص معصوم اند، سخن و عمل آنان، مطابق با دین و بیان کننده دستورات الهی است.

پیامبر اکرم برای آگاهی مردم از این موضوع، مدت ها هر روز صبح، هنگام رفتن به مسجد از در خانه حضرت فاطمه می گذشت و اهل خانه را « اهل بیت » صدا می زد و آیه تطهیر را می خواند. از آن جا که در زمان نزول این آیه از میان اهل بیت فقط امام علی، حضرت فاطمه، امام حسن و امام حسین ( ع ) حضور داشتند، در این واقعه تنها نام این چهار بزرگوار ذکر شده است. در سخنان دیگر پیامبر، امامان بعدی هم جزء اهل بیت شمرده شده اند.